

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ, ПІДОЗРЮВАНИХ У ВЧИНЕННІ ШАХРАЙСТВ

Крижевський А.В.,
кандидат юридичних наук,
докторант наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Крижевський А.В. Особливості допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств.

Визначається, за 2019–2024 роки шахрайство посіло друге місце серед майнових злочинів. Спостерігався спад реєстрації таких правопорушень у 2020–2021 роках, проте протягом 2022–2024 років їх кількість повернулась до рівня 2019 року. Понад 50% зареєстрованих випадків класифікувались як злочини.

Отже, автором здійснено аналіз наукових підходів і положень кримінального процесуального законодавства щодо визначення сутності допиту. Констатовано, що під час розслідування шахрайств, вчинених організованими злочинними об'єднаннями, їх учасники найчастіше допитуються як підозрювані. Виокремлено обставини, які формують предмет допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств.

Встановлено, що етап підготовки до допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, полягає у: повному, всебічному та об'єктивному дослідженні матеріалів кримінального провадження; визначенні предмету допиту; визначенні черговості допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств; збиранні інформації про кожного з учасників організованих злочинних об'єднань, їх лідерів та вчинені ними шахрайські дії; визначенні часу, місця і форми допиту; організації техніко-криміналістичного забезпечення допиту; плануванні допиту тощо.

З'ясовано особливості робочого етапу допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, залежно від процесуального статусу допитуваних осіб, займаної ними позиції у кримінальному провадженні, рівня їх обізнаності про способи вчинення шахрайських дій та інших обставин, що мають значення для кримінального провадження. Надано рекомендації стосовно заключного етапу допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств. Зроблено висновок, що навіть у межах одного злочинного об'єднання, яке спеціалізується на шахрайствах, позиції співучасників різняться: хтось повністю визнає свою провину, хтось частково, а хтось заперечує.

Звернуто увагу на необхідності, окрім складання протоколу допиту, застосування відеозапису абсолютно всіх допитів учасників організованих злочинних об'єднань.

Ключові слова: допит, досудове розслідування, підозрюваний, слідча (розшукова) дія, учасники організованих злочинних об'єднань, шахрайство.

Kryzhevskiy A.V. Features for interrogation of members of organized criminal groups suspected of committing frauds.

It is determined that fraud ranked second among property crimes in 2019–2024. There was a decline in the registration of such offenses in 2020–2021, but during 2022–2024 their number returned to the level of 2019. Over 50% of registered cases were classified as crimes.

An analysis of scientific approaches and provisions of criminal procedural legislation on determining the essence of interrogation was carried out. It was found that during the investigation of frauds committed by organized criminal associations, its participants are most often interrogated as suspects. The circumstances that form the subject for interrogation of participants in organized criminal associations suspected of committing frauds were identified.

It was established that the stage of preparation for the interrogation of participants in organized criminal associations suspected of committing frauds consists of: a complete, comprehensive and objective study of the materials of the criminal proceedings; determining the subject of interrogation;

determining the order of interrogation for participants in organized criminal associations suspected of committing frauds; collecting information about each of the participants in organized criminal associations, their leaders and the fraudulent actions committed by them; determining the time, place and form of interrogation; organizing technical and forensic support for interrogation; planning the interrogation, etc.

The features of the working stage for interrogation of participants in organized criminal associations suspected of committing frauds have been clarified, depending on the procedural status of the interrogated persons, their position in the criminal proceedings, the level of their awareness of the methods of committing fraudulent acts and other circumstances that are important for the criminal proceedings. Recommendations regarding the final stage of interrogation of participants in organized criminal associations suspected of committing frauds have been provided. It was concluded that even within the framework of one criminal group, which specializes in fraud, the positions of accomplices differ: some admit their guilt in full, some partially, and some deny it.

Attention has been drawn to the need to use video recording of absolutely all interrogations of participants in organized criminal associations in addition to drawing up an interrogation protocol.

Key words: interrogation, pre-trial investigation, suspect, investigative (search) action, members of organized criminal groups, fraud.

Постановка проблеми. Упродовж 2019–2024 років шахрайство стало другим за поширеністю кримінальним правопорушенням проти власності. У 2020 році кількість зареєстрованих випадків шахрайства значно зменшилася, і ця тенденція продовжилася у 2021 році, але у 2022–2024 роках кількість випадків шахрайських дій досягла рівня 2019 року, причому більше половини з них становили злочини. Причиною зростання кількості шахрайств може бути синергічний вплив економічної кризи, спричиненої «Covid-19» та російської збройної агресії проти України, яка призвела до негативних змін в українській економіці, зокрема інфляції, скорочення робочих місць та корпоративних банкрутств, що негативно позначилося на добробуті населення та платоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності [1, с. 56]. Вказаний період характеризується також серйозною загрозою з боку організованої злочинності на чому неодноразово наголошували вчені [2, с. 21-39; 3, с. 176-194].

Упродовж досліджуваного періоду кількість організованих злочинних об'єднань, які вчиняють шахрайство, зросла, як і кількість учасників. Це призводить до думки, що злочинці застосовують більш складні шахрайські схеми і, відповідно, зросла необхідність в людських ресурсах для здійснення таких злочинних дій [1, с. 56].

Крім того, розслідування шахрайств, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань, є складним і не у всіх випадках кримінальні провадження скеровуються до суду з обвинувальними вироками. Причинами цього є: високий рівень приховування шахрайств під окремі види підприємницької чи благодійної діяльності (до прикладу, під виглядом інвестиційної, страхової, банківської чи волонтерської тощо); відсутність чіткої координації між слідчими та прокурорами; неправильна кваліфікація таких злочинів; невстановлення організаторів та інших учасників організованих злочинних об'єднань; притягнення до кримінальної відповідальності переважно виконавців та підбурювачів (замовників); наявність необґрунтованих клопотань слідчого про проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, що призводить до відмови у їх задоволенні; протидія розслідуванню з боку осіб, які намагаються перешкоджати кримінальному провадженню; масштаби воєнних злочинів, вчинених російськими військовими на території України і, відповідно, навантаження на правоохоронну систему.

Між тим, слід зауважити, що аналіз матеріалів слідчо-судової практики дає підстави для висновків, що процес розслідування шахрайств ускладнюється й через те, що вони вчинені учасниками організованих злочинних об'єднань, тому виникає потреба доказування ще більш широкого кола обставин, пов'язаних із доведенням ознак організованості [4, с. 75]. Варто також звернути увагу на те, що під час вчинення злочинів злочинними об'єднаннями може відбуватися трансформація як вчинених деліктів, так і самого злочинного об'єднання [5; 6, с. 51-59; 7, с. 68-71; 8].

Отже, у зв'язку з особливою актуальністю досліджуваної категорії злочинів та винятковою складністю розслідування, необхідні нові наукові розробки, спрямовані на вирішення нагальної проблеми, передусім, щодо підготовки відповідних рекомендацій із підвищення ефективності допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, а відтак, і для забезпечення основних завдань кримінального провадження, які поставлені перед практичними працівниками.

Стан опрацювання проблематики. Проблема допиту учасників кримінального процесу, у тому числі, під час розслідування окремих видів шахрайств завжди цікавила науковців і праців-

ників правоохоронних органів, оскільки вона є важливою на законодавчому, науковому та практичному рівнях. Зокрема, науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців як В.П. Бахіна, О.М. Брисковської, О.О. Вакулик, А.А. Вознюк, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Дрозд, А.В. Іщенко, Н.Ю. Кириленка, О.Н. Колесніченка, С.М. Князева, О.В. Кришевич, Є.Д. Лук'янчикова, О.В. Пчеліної, М.В. Салтевського, Р.Л. Степанюка, О.В. Таран, Л.Д. Удалової, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, В.В. Чернея, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітька та ін.

Попри важливість існуючих на сьогодні наукових розвідок, деякі особливості допиту в окреслених кримінальних провадженнях залишаються дискусійними та невирішеними, що свідчить про необхідність і своєчасність розгляду задекларованого питання.

Мета статті - аналіз наукових підходів до змісту допиту, а також виокремлення проблемних питань та надання відповідних практичних рекомендацій щодо підвищення якості допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, з метою забезпечення основних завдань кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у процесі збирання доказової інформації під час розслідування шахрайств, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань, без сумніву, належить такій слідчій (розшуковій) дії – як допит, без якої неможливе жодне досудове розслідування.

Допит учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, здійснюється в порядку ст.ст. 224-225, 276–279 КПК України та інших процесуальних норм, а також з урахуванням відповідних криміналістичних рекомендацій щодо тактики і прийомів провадження цієї слідчої дії, що надає можливість отримати необхідні дані для встановлення винних у його вчиненні осіб, обставини, що характеризують механізм злочину, з'ясувати його детермінанти, обставини вчинення злочину, а також інші факти, що мають значення у кримінальному провадженні [9].

Тому не буде перебільшенням сказати, що під час розслідування шахрайств, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань, слід з особливою ретельністю підходити до визначення предмету майбутнього допиту на кожному із його етапів.

Так, на підготовчому етапі допиту слідчий повинен вжити всіх заходів, шляхом повного, всебічного та детального вивчення матеріалів кримінального провадження. З цього приводу слушною видається позиція Н.В. Павлової. Зокрема, авторка зазначає, що у слідчого може виникнути необхідність ознайомлення з низкою документів, які застосовувалися під час вчинення злочину даної категорії, та відбору серед них тих, що можуть бути використані під час допиту. Н.В. Павлова акцентує на тому, що для встановлення картини злочину в цілому слідчий повинен ретельно дослідити матеріали кримінального провадження та уважно проаналізувати зміст документів, які відображають факт укладення тієї чи іншої угоди. Відповідно слідчий має вивчити нормативну базу, яка регулює порядок укладання такої угоди, перевірити її законність тощо [10, с. 130].

Наступним заходом підготовчого етапу допиту є визначення предмету допиту. Разом з тим предмет допиту визначається предметом доказування у кримінальному провадженні. У провадженнях про шахрайства, вчинені учасниками організованих злочинних об'єднань, метою допиту є не лише встановлення даних, що стосуються злочинного об'єднання, учасники якого були суб'єктами злочину, поведінки групи та факту вчинення злочину групою, але й встановлення даних, які дозволять зрозуміти загальну картину та індивідуалізувати роль і вину кожного учасника організованого злочинного об'єднання. Тому на цьому етапі важливим є отримання інформації про організаторів та керівників злочинних об'єднань, а також від них - про цілі їх створення, масштаби злочинної діяльності, структуру, методи залучення нових учасників, корупційні зв'язки тощо. Формулювання предмета допиту має велике методичне значення. У криміналістичній літературі робилися спроби визначити типові ситуації щодо предмета допиту безпосередніх учасників організованої злочинної діяльності [11, с. 187].

Предметом допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, на наше переконання, має бути встановлення таких обставин:

- 1) хто організував організоване злочинне об'єднання, які функції виконував організатор;
- 2) роль та функції допитуваного в організованому злочинному об'єднанні;
- 3) план кримінально протиправної діяльності;
- 4) відомості про об'єкт злочинного посягання, зокрема предмет та потерпілих;
- 5) мотив та мету злочину;
- 6) способи підготовки шахрайства, його безпосереднього вчинення та приховування, послідовність (алгоритм), механізм кримінально протиправних діянь;
- 7) час, місце, обстановка шахрайств;
- 8) відомості про інших учасників організованих злочинних об'єднань, їх кількісний та якісний склад, розподіл ролей, ієрархічність тощо;

9) відомості про осіб, які брали участь в шахрайських схемах, однак не були учасниками організованого злочинного об'єднання та не усвідомлювали протиправного характеру своїх діянь;

10) причетність учасників організованих злочинних об'єднань, що вчиняли шахрайства, до інших кримінальних правопорушень;

11) відомості про осіб, які не брали безпосередньої участі у вчиненні шахрайських дій, натомість володіють інформацією про підготовку, вчинення або приховування злочину;

12) відомості про характер міжособистісних відносин всередині організованого злочинного об'єднання, ставлення до організаторів;

13) відомості про корупційні зв'язки;

14) відомості про заходи конспірації;

15) наявність зв'язків з особами, які мають доступ до інформаційних масивів та баз даних, державних реєстрів тощо, зв'язків з учасниками інших злочинних об'єднань, особливо з тими, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, а також імовірних зв'язків з російською федерацією;

16) оснащеність учасників організованих злочинних об'єднань (наприклад, використання мобільних телефонів, телефонних баз, комп'ютерної техніки, банківських карток, підроблених документів й печаток, оренда приміщень тощо).

Не менш важливим заходом підготовчого етапу до допиту є *визначення черговості допиту* учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств (тобто мова йде про коло осіб, які підлягають допиту та послідовність їх проведення).

Так, на нашу думку, рішення слідчого стосовно черговості допиту учасників організованих злочинних об'єднань має базуватися з урахуванням таких обставин: особи злочинця, його віку, психічного стану здоров'я, наявності злочинного досвіду, становища в структурі злочинного об'єднання, а також ролі у вчиненні шахрайств; ступені участі кожного з учасників організованих злочинних об'єднань у вчиненні злочину; стан емоційного збудження допитуваної особи; наявності суперечок, конфліктів, певних розбіжностей, застосування фізичного чи психічного примусу тощо) [12, с. 191].

Крім того, під час допиту одного із учасників організованих злочинних об'єднань можна створити такі умови, в яких він може самостійно зрозуміти, що інші учасники зізналися у вчиненні шахрайських дій і співпрацюють зі слідством. Водночас слідчому важливо пам'ятати про неприпустимість обману та не виходити за межі закону.

Також одним із важливих заходів етапу підготовки до допиту є вставлення інформації про кожного з учасників організованих злочинних об'єднань, їх лідера та вчинені ними шахрайські дії.

Відомості про учасників організованого злочинного об'єднання можна отримати з матеріалів кримінального провадження або використати можливості оперативно-розшукової діяльності шляхом допиту родичів, знайомих, колег по роботі тощо. Потрібну інформацію можна також отримати з відкритих соціальних мереж (YouTube, Facebook, Instagram, TikTok), особливо якщо допитуваний є їх активним користувачем.

Більш складніше, на нашу думку, зібрати інформацію про лідерів організованих злочинних об'єднань. В основному, така інформація отримується оперативним шляхом, тому потребує конспірації та захищеності від витоків.

Заслуговує на увагу й такий захід, що пов'язаний з етапом підготовки до допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств як визначення часу, місця і форми допиту. На етапі прийняття рішення про час допиту слідчому необхідно враховувати конкретну слідчу ситуацію, яка склалася на момент розслідування. Наприклад, допити учасників організованих злочинних об'єднань та їх лідерів, необхідно проводити негайно, особливо після їх затримання. Це потрібно для того, щоб запобігти змові між ними, впливу на допитуваних осіб з боку інших учасників злочинних об'єднань чи інших осіб.

Якщо підозрюваний дає неправдиві, на думку слідчого, свідчення, слід застосувати таку тактику, як використання легенди, щоб спонукати допитуваного надати якомога більше деталей про алібі підозрюваного та версій щодо події. Надалі, якщо використання фактора раптовості в допиті не спонукає допитуваного до надання правдивих свідчень, докази слід пред'являти в порядку зростання [4, с. 131].

Важливо також пам'ятати, що допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому - понад вісім годин на день.

Щодо місця допиту, то він проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків. Як правило, місцем допиту є кабінет слідчого. Приміщення повинно бути стримано оформлене і не відволікати увагу. Під час допиту слід виключити присут-

ність сторонніх осіб та шумових стимуляторів (телефони, радіо). Атмосфера приміщення має сприяти відвертій розмові та полегшувати психологічний контакт з допитуваною особою [13, с. 164].

Також на підготовчому етапі необхідно визначитися з формою проведення допиту, особливо з огляду на правовий режим воєнного стану та той факт, що багато громадян України є внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Тому слід розглянути можливість і доцільність проведення дистанційного допиту в режимі відеоконференції. При цьому слід налагодити співпрацю з іншими органами досудового розслідування, в тому числі іноземними. Крім того, певний відсоток учасників кримінального провадження є військовозобов'язаними та проходять військову службу, а також члени їх сімей, які є потерпілими від шахрайських дій, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань [14, с. 189]. У таких випадках слідчому слід враховувати таку можливість та організувати допити під час досудового розслідування в суді.

Завершальними заходами етапу підготовки до допиту є організація техніко-криміналістичного забезпечення допиту та планування допиту учасників організованих злочинних об'єднань.

Так, під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. Стосовно планування допиту слідчому слід передбачити ймовірну лінію поведінки учасників організованих злочинних об'єднань і, відповідно, окреслити необхідні тактичні прийоми допиту [15, с. 206].

Що стосується робочого етапу допиту учасників організованих злочинних об'єднань, підозрюваних у вчиненні шахрайств, то він має певні особливості, беручи до уваги, процесуальний статус допитуваних осіб, їх позиції у кримінальному провадженні, рівень їх обізнаності про способи вчинення шахрайських дій, а також обставини, що мають значення для кримінального провадження тощо. Сукупність обставин, які слідчий прагне встановити за допомогою допиту, стосуються самої події злочину (спосіб і місце його учинення, час, розмір збитків тощо), підготовки до його вчинення та способів приховування учасниками організованих злочинних об'єднань своїх шахрайських дій. При цьому слідчому слід отримати інформацію, яка встановлює або спростовує вину кожного з учасників, хто вчинив злочин, або корисливий мотив їх дій. Таким чином, предметом допиту можуть бути будь-які обставини, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні [14, с. 191].

Якщо учасники організованого злочинного об'єднання не заперечують свою провину і дають правдиві свідчення, завдання слідства суттєво спрощуються. У таких випадках основна увага слідчого зосереджується на отриманні максимально повної інформації про всіх учасників та їхню роль у виконанні кожного епізоду, що досягається шляхом постановки детальних запитань. Утім, як свідчать дані кримінальних проваджень частина учасників організованих злочинних об'єднань або відмовлялися від дачі показань, або давали неправдиві показання відповідно до ст. 63 Конституції України, а також в окремих випадках змінюють покази щодо вини (спочатку визнають, а потім заперечують або навпаки: спочатку заперечують, а потім визнають. Так, наприклад, *учасник організованого злочинного об'єднання Особа_87 в судовому засіданні давав суперечливі покази, то визнаючи свою провину, то зазначав, що є жертвою обману з боку нотаріуса Особа_9* [16].

Важливо також відмітити, що як свідчить судова практика в межах одного злочинного об'єднання, що спеціалізується на шахрайствах, співучасники можуть займати різну позицію: одні визнають вину повністю, другі – частково, треті – заперечують [17].

Прикметно також, що одночасні допити відіграють важливу роль у встановленні ступеня вини учасників в кожному епізоді та усуненні суперечностей. Відповідно до ч. 9 ст. 224 КПК України, слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою [9]. Як бачимо, законодавець не обмежив кількість осіб, які беруть участь у цьому виді допиту. Однак з тактичних міркувань вважаємо правильним обмежити максимальну кількість осіб, які можуть бути допитані одночасно, трьома. Видається, що чим більше учасників такого допиту, тим складніше слідчому зосередитися на поведінці, міміці та реакціях кожної із осіб. А це має вирішальне значення для виявлення неузгодженостей між учасниками організованого злочинного об'єднання. В такому разі, краще починати зі свідчень «слабкої ланки» або тих учасників, які дають найбільш правдиві свідчення або відіграли опосередковану роль у вчиненні шахрайських дій [4, с. 132].

Крім того, особливість допиту полягає в тому, що слідчий безпосередньо не сприймає інформацію, яку їм повідомляє допитувана особа, незважаючи на те, що вони особисто з ним спілкуються. Іншими словами, допит є непрямим методом дослідження ментального образу у свідомості допитуваного, який формує ідеальний слід. У зв'язку з цим працівники органів досудового розслідування зазначають, що «інформація, яка надається допитуваним під час допиту, має низку особливостей. Процес її передачі має бути ініційований слідчим шляхом постановки відповідних запитань. Зміст інформації, отриманої слідчим від допитуваного, виходить за межі словесного опису фактів і подій.

Ця інформація передається поведінкою допитуваного, особливостями його мовлення та психічного стану тощо» [18, с. 103].

Достовірність допиту та його подальше використання як доказу напряду залежить від якості його фіксації. Зокрема, в протоколі допиту важливими є такі моменти: показання допитуваної особи повинні максимально точно відображати свідчення, отримані під час допиту; за бажанням допитуваної особи вона вправі викласти свої показання власноручно, а також за письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання; має бути збережена оригінальна мова показань (за винятком нецензурної чи образливої лексики); допитуваний вправі користуватися власними документами та нотатками під час допиту, якщо свідчення стосуються розрахунків або іншої інформації, яку важко запам'ятати; застосування технічних засобів тощо [9].

Важливим інформативним заходом заключного етапу допиту учасників організованих злочинних об'єднань є застосування відеозапису. Це пояснюється тим, що «в умовах змагального кримінального процесу можливість перегляду сторонами кримінального провадження результатів відеозапису є невід'ємною частиною подальшої оцінки інформації, що виходить не тільки від самого неповнолітнього підозрюваного, а й про характер та обставини проведення допиту» [14, с. 194].

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити певні узагальнюючі висновки. По-перше, з урахуванням конкретного способу шахрайств, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань, предмет допиту може бути розширений. По-друге, під час розслідування шахрайств, вчинених учасниками організованих злочинних об'єднань, правильно підготовлений та організований допит, а також одночасний допит дозволить усунути суперечності між його учасниками, виявити неправдивість раніше наданих показань і встановити справжню роль кожного з учасників у вчиненні шахрайських дій. По-третє, визначальними особливостями підготовчого, робочого та заключного етапів допиту учасників організованих злочинних об'єднань є процесуальний статус допитуваних осіб, займана ними позиція у кримінальному провадженні, рівень їх обізнаності про способи вчинення шахрайських дій, а також інші обставини, що мають значення для кримінального провадження тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оцінка загроз серйозної та/або організованої злочинності (звіт про результати оцінювання загроз серйозної та/або організованої злочинності – SOCTA Україна), 2019-2022. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/8/5/3/8/2/socta.pdf>.
2. Вознюк А.А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 21–39. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.03.
3. Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. DOI: 10.34015/2523-4552.2020.1.18.
4. Чередник К.О. Теоретичні засади методики розслідування шахрайства на ринку нерухомості: монографія / К.О. Чередник, К.О. Чаплинський. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 244 с.
5. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного суду України від 23 груд. 2005 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.
6. Вознюк А.А. Особливості кваліфікації злочинів під час трансформації співучасті. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2 (91). С. 51–59.
7. Вознюк А.А. Трансформація співучасті: поняття та форми. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1 (32). С. 68–71.
8. Вознюк А.А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 38 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
10. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Дніпропетровський держ. ун-т внутрішніх справ. Д., 2007. 223 с.
11. Гула В.Ф. Тактичні прийоми допиту членів організованої злочинної групи. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2017. С. 186-189.

12. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями: монографія. Дніпропетровськ, 2009. 401 с.
13. Коршикова Т.В. Розслідування шахрайств, учинених з використанням електронно-обчислювальної техніки: дис. ... докт. філософ.: 081. К.: НАВС, 2021. 235 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/91e29df8-f347-4437-b46d-266bf4909664/content>.
14. Шевців В.М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 292 с.
15. Дорошенко Ю.К. Особливості тактики допиту підозрюваних під час розслідування корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 202–209. DOI: <https://doi.org/10.32844/10.32844/2222-5374-2020-109-7.26>.
16. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 21 груд. 2019 р., Справа № 202/1843/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*: сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86594084>.
17. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 12 червня 2024 р. Справа № 686/14719/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*: сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119756341>.
18. Павлюк Н.В. Роль відеофіксації під час допиту за участю неповнолітніх підозрюваних. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 103-109. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.07>.